

Nieuwsbrief

n°13
mei 2011

Kwaliteitsvol

lager onderwijs

Het laatste decennium gaan er wereldwijd meer en meer kinderen naar school. Tussen 1999 en 2008 daalde het aantal kinderen dat niet naar school ging met 39 miljoen. Terwijl de scholingsgraad stijgt, blijven de leerresultaten van kinderen in het Zuiden echter ondermaats. Velen verlaten de lagere school zonder te kunnen lezen, schrijven of rekenen en zonder de basisvaardigheden om een menswaardig leven te kunnen leiden onder de knie te hebben.

Grote boosdoener is de beperkte kwaliteit van het onderwijs in het Zuiden. Door het sterk stijgend aantal leerlingen staan onderwijssystemen in het Zuiden onder grote druk. Bovendien kampen ze traditioneel met een gebrek aan middelen, kennis en ervaring.

Er zijn dan ook dringend meer inspanningen nodig voor het basisonderwijs in het Zuiden. Meer kinderen op school krijgen, blijft een belangrijk agendapunt maar het opvijzelen van de leerresultaten door het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs wordt een belangrijke prioriteit. ■

Plan
Elk kind telt.

■ Miljoenen kinderen in het Zuiden verlaten elk jaar de lagere school zonder dat ze ook maar een eenvoudige zin kunnen schrijven of een rekensom kunnen oplossen.

→ Lees erover op pagina 6

■ Als gevolg van de beperkte budgetten zoeken onderwijsministeries in het Zuiden manieren om te besparen. Kwaliteit is het vaak het eerste slachtoffer.

→ Lees erover op pagina 7

■ Kwalitatief hoogstaand onderwijs draagt bij tot armoedebestrijding, gezondheid, gelijke kansen en democratie.

→ Lees erover op pagina 8

■ Het gros van het Belgisch budget voor ontwikkelingsamenwerking voor onderwijs gaat naar het hoger onderwijs. Nochtans wordt de basis voor schoolse vaardigheden én levensvaardigheden gelegd in het lager onderwijs.

→ Lees erover op pagina 12

Kwaliteitsvol lager onderwijs in het Zuiden¹

Onderwijs is sinds de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) erkend als een mensenrecht. Ook de Verklaring voor de Rechten van het Kind uit 1959 en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind uit 1989 bevestigen het recht op onderwijs en dit voor alle kinderen ter wereld. En toch, meer dan 60 jaar na de goedkeuring van het UVRM en 20 jaar na de goedkeuring van het IVRK gaan er nog altijd miljoenen kinderen ter wereld niet naar school.

De laatste decennia is er gelukkig sprake van vooruitgang. Tussen 1999 en 2008 daalde het aantal kinderen dat niet naar de lagere school gaat wereldwijd met 39 miljoen. Dit is goed nieuws maar we zijn er nog niet: 67 miljoen kinderen gaan nog steeds niet naar de lagere school.²

Deze vooruitgang kwam er mede onder druk van internationale afspraken zoals de Millenniumdoelstellingen (MDG) en het Education for All Actieplan (zie kader). Zowel de MDG's als het EFA actieplan streven naar een universele deelname aan het lager onderwijs in 2015. De MDG's hanteren echter een zeer kwantitatieve benadering die vooral aandacht heeft voor het verhogen van de 'toegang' tot onderwijs. Het vergroten van de toegang tot onderwijs is echter niet de enige factor die een rol speelt in het verbeteren van de leerresultaten van kinderen in het Zuiden. Heel wat leerlingen haken vroegtijdig af en/of verlaten de schoolbanken zonder te kunnen lezen, schrijven, rekenen en zonder andere cruciale levensvaardigheden onder de knie te hebben. Vandaar dat het Education for All Actieplan kiest voor een meer omvattende benadering van onderwijs waarin ook de kwaliteit van het onderwijs centraal staat. ■

Onderwijs in internationale engagements

Artikel 28 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind bepaalt dat staten ervoor moeten zorgen dat lager onderwijs verplicht en gratis is voor iedereen. Het recht op onderwijs kan volgens het IVRK echter niet beperkt worden tot enkel de toegang tot onderwijs. Kwaliteitsvol onderwijs dat kinderen daadwerkelijk zinvolle zaken bij leert, maakt inherent deel uit van het recht op lager onderwijs. Artikel 29 van het verdrag formuleert dan ook de specifieke inhoudelijke doelstellingen die het onderwijs moet nastreven.

Naast het IVRK zijn er 2 andere belangrijke internationale verbintenissen die verwijzen naar het recht op lager onderwijs: de Millenniumdoelstellingen (MDG's) en het Education For All Actieplan (EFA).

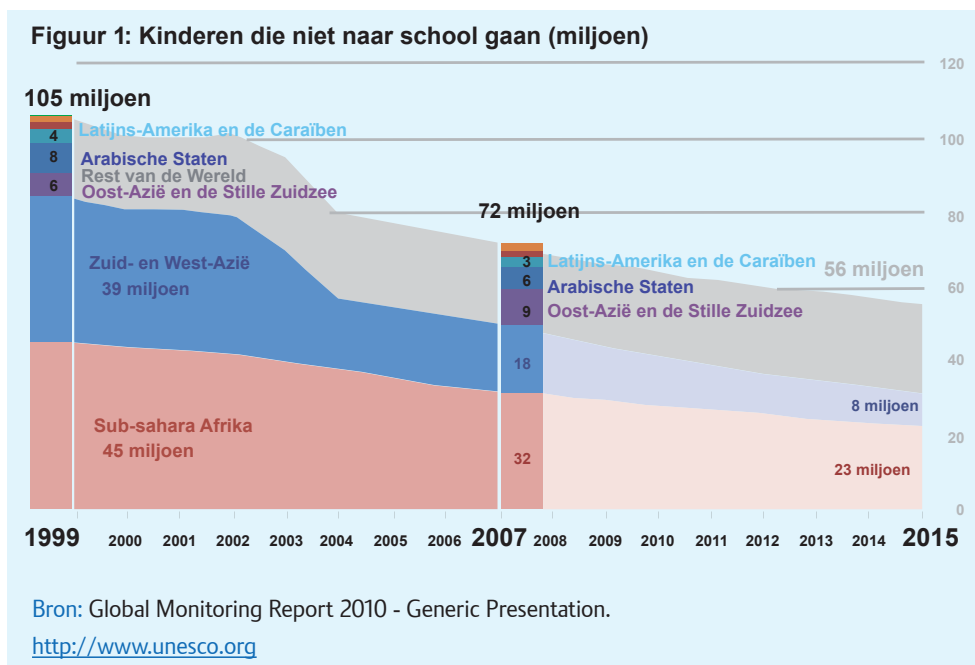
Education For All is een mondiaal initiatief dat streeft naar kwaliteitsvol onderwijs voor alle kinderen, jongeren en volwassenen. EFA kwam voor het eerst samen tijdens de World Conference on Education for All in 1990 in Jomtien, Thailand. 10 jaar later, in 2000, kwam de beweging opnieuw samen in Dakar, Senegal. Daar werd het engagement om Education for All te realiseren tegen 2015

vernieuwd. Tegelijkertijd werden 6 onderwijsdoelstellingen vastgelegd die samen het EFA-actieplan vormen. Opvallend is dat, anders dan bij de MDG's, het om een zeer brede visie op onderwijs gaat waarbij naast lager onderwijs (EFA-doelstelling 2) en gendergelijkheid (EFA-doelstelling 5) ook ruimte is voor kleuteronderwijs (EFA-doelstelling 1), volwassenenonderwijs (EFA-doelstelling 4) en levenslang leren (EFA doelstelling 3). Kwaliteitsverbetering van het onderwijs is de zesde doelstelling van het EFA-actieplan.

Binnen het kader van de Millenniumdoelstellingen zijn er 2 doelstellingen die gaan over lager onderwijs: MDG 2 'Universeel Lager Onderwijs' en MDG 3 'Gendergelijkheid'. De MDG's hanteren voor deze doelstellingen vooral een kwantitatieve benadering. De nadruk ligt dan ook op de toegang tot lager onderwijs (netto inschrijvingscijfers, percentage meisjes in het onderwijs, percentage kinderen dat het laatste jaar van het lager onderwijs haalt,...). De kwaliteit van het onderwijs blijft in dergelijke benadering van ondergeschikt belang. ■

Vooruitgang op vlak van toegang: een genuanceerd verhaal

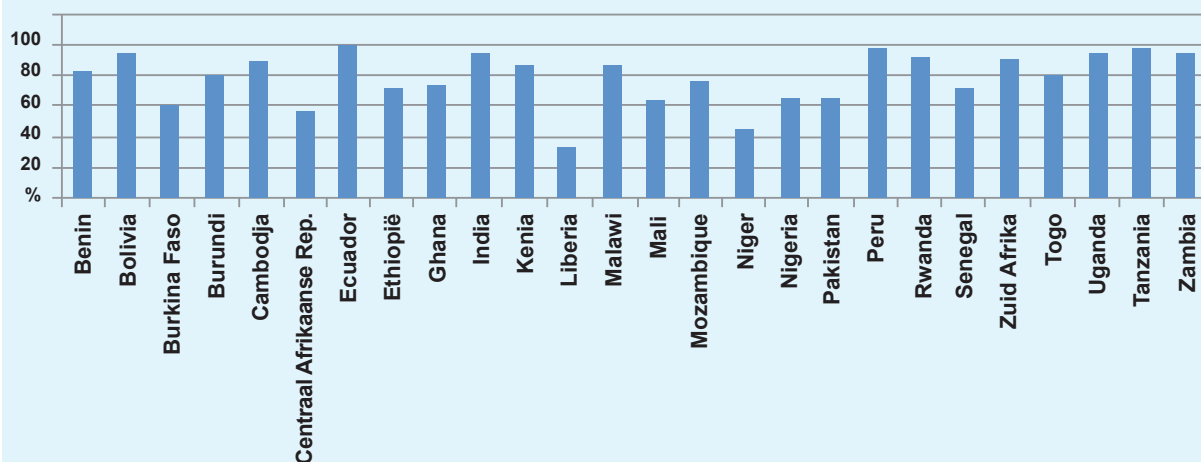
In tegenstelling tot de jaren '90, die voor onderwijs in het Zuiden beschouwd worden als het 'verloren decennium', is er sinds de herbevestiging van het EFA-actieplan in Dakar in 2000 grote vooruitgang geboekt inzake de wereldwijde toegang tot onderwijs. Maar dit positieve nieuws moet wel enigszins genuanceerd worden.

Als de huidige trend zich voortzet zullen er in 2015, de deadline voor 'universele toegang tot lager onderwijs', nog altijd 56 miljoen kinderen niet naar school gaan (zie figuur 1). Bovendien is het opvallend dat de grootste vooruitgang geboekt werd tussen 2002 en 2004. Het aantal kinderen dat in deze periode niet naar school ging zakte toen met 22 miljoen. Sinds 2004 is de vooruitgang een stuk minder uitgespro-

ken. Naarmate er meer en meer kinderen naar school gaan wordt het steeds moeilijker om de overblijvende groep op school te krijgen. Deze 'overblijvers' zijn immers vaak de meest kwetsbare en achtergestelde kinderen die zeer moeilijk bereikbaar zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld over meisjes, kinderen uit de armste gezinnen, uit afgelegen en rurale gebieden en kinderen die behoren tot etnische minderheden. ■

Figuur 2: Netto inschrijvingscijfer in lager onderwijs (2008)
(aantal kinderen op schoolleeftijd die schoolgaand zijn)

Bron: Global Monitoring Report 2010 Statistical Tables

Deze cijfers verbergen echter de grote verschillen die er tussen landen onderling bestaan. Vooral in sub-sahara Afrika kampen verschillende landen nog altijd met een zeer lage onderwijsdeelname in het lager onderwijs (zie figuur 2). 45% van de kinderen die wereldwijd niet naar school gaan, wonen in deze regio. In 2007 ging een kwart van alle Afrikaanse kinderen van de lagere schoolleeftijd niet naar school.

Niet alleen het netto inschrijvingscijfer verschilt sterk van land tot land, ook de vooruitgang is lang niet in alle landen zo uitgesproken. Er is een grote groep die geen of nauwelijks vooruitgang boekt maar er zelfs op achteruit gaat. Landen die getroffen worden door conflicten zoals DR Congo, Sudan of de Centraal-Afrikaanse Republiek hebben het daarbij extra moeilijk. ■

Onbetrouwbare cijfers

De hier gebruikte cijfers onderschatten meer dan waarschijnlijk de reële omvang van het probleem. De cijfers zijn immers gebaseerd op officiële overheidsstatistieken die in het verleden vaak onbetrouwbaar zijn gebleken. Alternatieve studies over het aantal kinderen dat niet naar school gaat, uitgevoerd in 29 landen in Afrika en Azië, leveren bijvoorbeeld cijfers op die 30% hoger liggen dan de officiële

cijfers. Bovendien houden deze cijfers enkel rekening met de kinderen die op dit moment de lagere schoolgerechtigde leeftijd hebben. De miljoenen tieners en volwassenen die als kind nooit naar de lagere school zijn geweest vallen buiten deze overheidsstatistieken en worden in de analyses dan ook buiten beschouwing gelaten. ■

Het recht op onderwijs: meer dan enkel 'toegang'

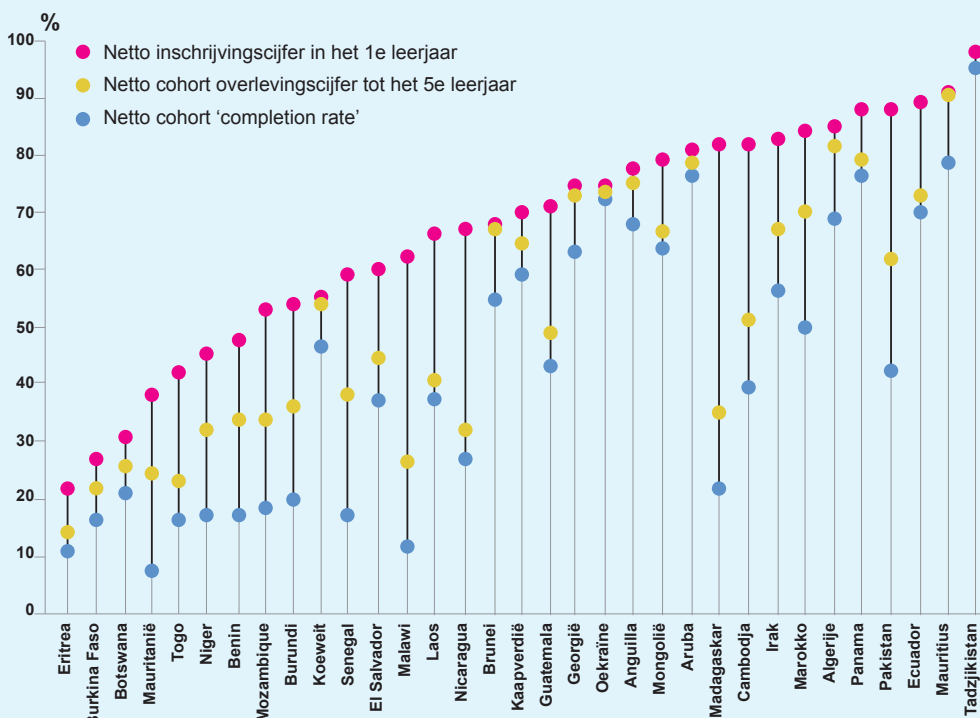
Naar school 'gaan' is echter niet voldoende. Toegang tot onderwijs is slechts een middel om kinderen de nodige kennis, vaardigheden en houdingen aan te leren die hen toelaten deel te nemen aan het sociale, economische en politieke leven. In de huidige ontwikkelingscontext wordt dit echter vaak vergeten. Deelname aan onderwijs wordt (onder meer door de MDG's) verheven tot een doelstelling op zich zonder daarbij aandacht te besteden aan de resultaten die het onderwijs bereikt.

” In sub-sahara Afrika alleen al betekent dit dat er elk jaar 10 miljoen kinderen hun lagere school niet afmaken³

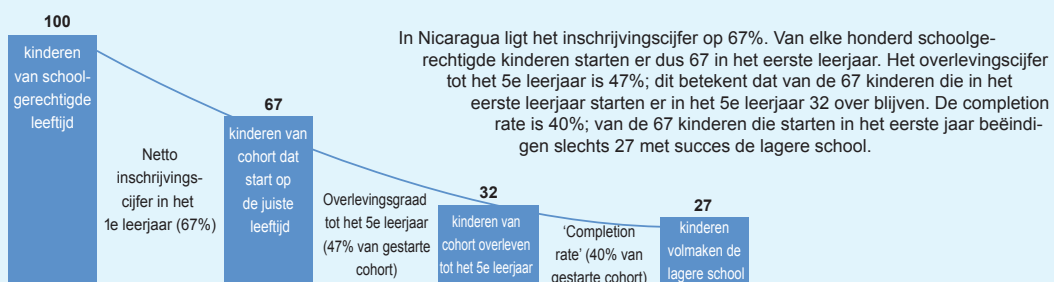
Een groot deel van de kinderen in het Zuiden die aan het lager onderwijs begint haalt nooit de eindstreep (zie figuur 3). In de helft van de landen in zuidwest Azië en sub-sahara Afrika valt meer dan 1/3e van de kinderen vroegtijdig uit. In sub-sahara Afrika alleen al betekent dit dat er elk jaar 10 miljoen kinderen hun opleiding niet afmaken. Vele kinderen geraken zelfs niet voorbij het eerste leerjaar. In 2006 eindigde de schoolloopbaan van 9% van de kinderen in sub-sahara Afrika en 13% van de kinderen in

zuidwest Azië nog voor ze echt begon. Daarnaast is er een grote groep kinderen die pas op latere leeftijd instroomt. In de helft van de landen uit sub-sahara Afrika begint meer dan 50% van de kinderen pas aan hun schoolopleiding als ze al ouder zijn dan de gebruikelijke 5 – 6 jaar. Deze evolutie is een slechte zaak voor zowel de kinderen zelf als de kwaliteit van de opleiding. Een late instroom zorgt ervoor dat kinderen van verschillende leeftijden samen in één en dezelfde klas terecht komen. Kinderen van 6 jaar zitten dan samen met kinderen van 9, 10 jaar en zelfs ouder. In dergelijke situaties, waarbij er zeer grote verschillen zijn tussen de leerlingen binnen eenzelfde klas, is het uiteraard zeer moeilijk om voor iedereen kwaliteitsvol en aangepast onderwijs te voorzien. ■ ■ ■

Figuur 3: De kans dat kinderen die de lagere school beginnen ook het laatste jaar volmaken, varieert. "Netto inschrijvingscijfer in het eerste jaar tot aan netto cohort 'completion rate', 2006"

Netto cohort completion rate: het voorbeeld van Nicaragua

Bron: EFA Global Monitoring Report 2010, p. 73

■ ■ ■ Zelfs als kinderen in het Zuiden hun hele lagere schoolcyclus volmaken, zijn hun leerresultaten vaak bedroevend. Miljoenen kinderen in het Zuiden verlaten elk jaar de lagere school zonder nog maar een eenvoudige zin te kunnen lezen, schrijven of formuleren en zonder een eenvoudige rekenoefening te kunnen maken:

- Uit een onderzoek in Tanzania bleek dat 20% van de laatstejaars er niet in slaagden een zin te lezen die bedoeld is voor het 2e leerjaar.⁴
- Uit een onderzoek in Pakistan bleek dat 30% van de kinderen van 10-12 jaar geen eenvoudige paragraaf konden lezen en 42% geen eenvoudige rekensom kon oplossen.⁵

Er zijn 2 belangrijke redenen voor deze slechte leerresultaten: late instroom en hoge uitvals cijfers. Enerzijds is er in vele landen in het Zuiden een fundamenteel gebrek aan kleuteronderwijs. Jonge

kinderen worden dus onvoldoende voorbereid op de lagere school en op de verwachtingen die daar aan hen gesteld worden. Plan België voerde in 2010 dan ook actief campagne voor meer aandacht voor kleuteronderwijs in het Zuiden.

De tweede verklaring voor slechte leerresultaten, een late instroom en hoge uitvals cijfers in het onderwijs in het Zuiden is de lage kwaliteit van het onderwijs zelf. Klassen zijn overbevolkt, leerkrachten onvoldoende opgeleid en vaak slecht betaald; er is een gebrek aan materiaal, infrastructuur en inspectie; lesmethodes zijn vaak verouderd en leerinhouden niet relevant voor het dagelijks leven van leerlingen, enz. ■

Wat bedoelen we met kwaliteit in het onderwijs en waar loopt het mis?

Leerkrachten

Het leerkrachtenkorps is wellicht de meest bepalende factor voor de kwaliteit van het onderwijs in een land. Jammer genoeg zijn de uitdagingen op dit vlak zeker niet gering.

Leerkrachtenkorpsen onder druk

Als gevolg van het sterk stijgend aantal kinderen dat naar school gaat komt het bestaande leerkrachtenkorps in het Zuiden sterk onder druk te staan. Landen in deze regio moeten op zeer korte tijd een aanzienlijk aantal nieuwe leerkrachten voorzien (zie figuur 4). Om tegen 2015 'universeel lager onderwijs' te realiseren zijn er wereldwijd 1.9 miljoen extra leerkrachten nodig. Sub-sahara Afrika is goed voor tweederde daarvan, ofwel 1.2 miljoen leerkrachten.

Het hoger onderwijs in deze landen is echter niet uitgerust om de nodige leerkrachten op te leiden. Vaak wordt er dan ook voor gekozen om de leerkrachtenopleiding in te korten. De lage scholingsgraad in het Zuiden maakt het bovendien zeer moeilijk om voldoende leerlingen te vinden wiens opleidingsniveau hoog genoeg ligt om met de leerkrachtenopleiding te kunnen beginnen. Het wegwerken van het fundamenteel tekort aan goed opgeleide leerkrachten blijft dus een prangend probleem.

Grote Klassen en traditionele lesmethoden

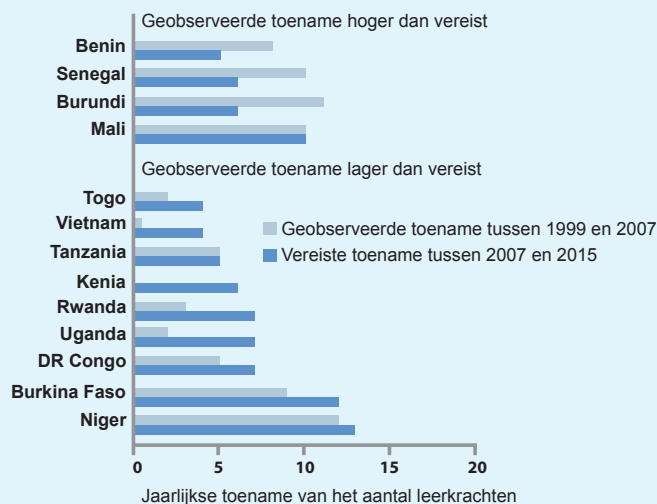
Het mag niet verbazen dat klassen in het Zuiden vaak erg groot zijn. In sub-sahara Afrika telt men gemiddeld 45 leerlingen per aangeworven leerkracht, in zuidwest Azië 39. Ook hier verbergen de cijfers de grote verschillen tussen landen onderling. In landen als Mozambique of Zambia gaat het bijvoorbeeld over respectievelijk 64 en 61 leerlingen per leerkracht. Ter vergelijking, in Europa staat een leerkracht voor een klas van gemiddeld 18 leerlingen.⁶ Bovendien kampen vooral de eerste

leerjaren met een te groot aantal leerlingen. Net die jaren waarin met leren lezen, schrijven en rekenen de fundamenteen worden gelegd voor de rest van de schoolse opleiding.⁷

De onderwijsmethoden die leerkrachten gebruiken zijn nog zeer traditioneel. Kinderen krijgen het etiket van de passieve ontvanger van kennis opgeplakt in plaats van beschouwd te worden als competente actoren die actief bijdragen aan hun eigen leerproces. Leerkrachten houden bovendien vaak zeer sterk vast aan de kennis en oefeningen in de handboeken. De koppeling tussen de schoolse kennis en vaardigheden die nodig zijn in het dagelijks leven van leerlingen, is daardoor vaak zoek.

Figuur 4:
De snelheid waarmee er nieuwe leerkrachten bijkomen om universeel lager onderwijs te realiseren in 2015 moet opgevoerd worden.

Jaarlijkse toename van aantal leerkrachten nodig om universeel lager onderwijs te realiseren tegen 2015

Bron: EFA Global Monitoring Report 2010, p.117

⁴ Resultaten van UWEZO studie – uit Presentatie Elise Legault, EFA Global Monitoring Report Team

⁵ Resultaten van ASER studie – uit Presentatie Elise Legault, EFA Global Monitoring Report Team

⁶ EFA Global Monitoring Report – “Free Education for All: trade-off between quality and quantity” Presentation by Elise Legault at Antwerp University – 25 oktober 2010

⁷ EFA Global Monitoring Report 2011

Besparingen

De grote vraag naar bijkomende leerkrachten in het Zuiden heeft niet alleen een invloed op de leerkrachtenopleidingen. Het legt ook een grote druk op hun onderwijsbudgetten. Een groot deel van de terugkerende onderwijskost bestaat immers uit het salaris van de leerkrachten. De sterke groei in het aantal leerlingen doet de vraag naar extra leerkrachten en de onderwijskosten in het Zuiden alarmerend snel stijgen. Onderwijsministeries zoeken dan ook allerlei manieren om de loonkosten te drukken. Zo ontstaan er systemen zoals het 'double shift' systeem of de aanwerving van zogeheten 'contract leerkrachten'. Het 'double shift' systeem houdt in dat kinderen ofwel in de voormiddag ofwel in de namiddag les krijgen en leerkrachten 2 'shiften' draaien. Kinderen krijgen minder les en de leerkrachten moeten zeer hard werken. 'Contract leerkrachten' zijn dan weer leerkrachten zonder een volwaardig leerkrachtenstatuut. Ze worden minder betaald en zijn vaak ook minder goed opgeleid.

De beperkte onderwijsbudgetten en systemen zoals 'double shift' en 'contract leerkrachten' beïnvloeden ook de motivatie en prestaties van leerkrachten. Slecht betaalde leerkrachten zijn minder gemotiveerd om hun taak naar behoren uit te voeren en zoeken vaak naar bijkomende bronnen van inkomsten. Het gebeurt dat leerkrachten naast hun baan in het onderwijs nog een 2e job hebben of een stuk land hebben om te verbouwen. Ze beknibbelen op de tijd die ze besteden aan hun onderwijstaak en zijn vaker afwezig op school.

Curricula

Het curriculum of 'leerplan' omvat de doelen die het onderwijs nastreeft en de inhoud die het wil overbrengen. Kwaliteitsvol onderwijs is gebaseerd op een curriculum dat kinderen competenties biedt die zinvol zijn voor hun dagelijks leven en aangepast zijn aan de sociale, culturele en economische context. Aangezien het diploma lager of lager middelbaar onderwijs in vele landen in het Zuiden het enige diploma is dat kinderen halen, is het van cruciaal belang dat het lager onderwijs hen de basiskennis en -vaardigheden meegeeft die ze nodig hebben om zich te kunnen ontplooiën. Naast de meer theoretische kennis en vaardigheden die hen voorbereiden op een voortgezette onderwijsloopbaan, moet het lager onderwijs kinderen ook

een reeks zeer concrete 'competenties voor het leven' mee geven. De vele (budgettaire) beperkingen waarmee onderwijsministeries te kampen hebben, maken het echter heel moeilijk om deze vormen van 'life skills based education' te integreren in de bestaande onderwijs-systemen in het Zuiden.

Betrokkenheid ouders en gemeenschappen

Het is belangrijk dat scholen worden ingebed in de lokale gemeenschappen en dat ouders nauw betrokken worden bij het onderwijs van hun kinderen. In landen waar het centrale gezag en de middelen van het onderwijsministerie beperkt zijn, spelen ouders en lokale gemeenschappen een belangrijke rol in het responsabiliseren van directies en onderwijzend personeel om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Ouders en gemeenschappen kunnen directies en leerkrachten rechtstreeks aanspreken op de geleverde onderwijskwaliteit en hen aansporen deze bij te sturen.

Daarnaast zorgt de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kinderen ervoor dat ze minder geneigd zijn hun kinderen vroegtijdig van school te halen. Communicatie tussen ouders en de school zorgt er bovendien voor dat datgene wat kinderen op school leren, thuis door de ouders nog kan worden versterkt.

Dit verloopt uiteraard niet vanzelf. Vandaar de nood aan vorming en sensibilisering voor ouders en gemeenschappen. Ouders zijn immers zelf vaak niet op de hoogte van wat 'goed' onderwijs is en welke rol zij kunnen spelen in het onderwijs van hun kinderen.

Leeromgeving

Het voor de buitenstaander meest opvallende kwaliteitsaspect is wellicht de schoolinfrastructuur. Scholen die slechts uit één klaslokaal bestaan waardoor zeer veel kinderen tegelijkertijd les krijgen en er zeer grote leeftijdsverschillen zijn, zijn schering en inslag. Schooltjes hebben geen muren, noch een dak of banken om op te schrijven. Slecht verluchte en verlichte klaslokalen, ongezonde en onveilige toiletten, een gebrek aan stromend water, schoolborden, handboeken en ander didactisch materiaal, ... Ze leggen allemaal een hypotheek op de kwaliteit van het onderwijs in het Zuiden. ■

Waarom investeren in kwaliteit

Toegang is rechtstreeks verbonden met kwaliteit

” Het is niet omdat kinderen op school zitten dat ze ook echt iets bijleren.

Vandaar dat de vraag naar 'kwaliteit' even belangrijk is als die naar 'toegang'. Beiden zijn bovendien ook nauw met elkaar ver-

bonden. Voor vele gezinnen in het Zuiden is het een grote investering om hun kinderen naar school te sturen. Het naar school gaan zelf kost al geld en er zijn nog een hele rits andere, verdoken en indirecte kosten te dekken: kinderen die naar school gaan, kunnen niet helpen in het huishouden, op kleinere broers en zussen passen, meewerken op het veld, enz. Als het mank loopt met de kwaliteit van het onderwijs en kinderen niets bijleren op school, zullen ouders niet snel geneigd zijn hun kinderen naar school te sturen of - in het ergste geval - niet aarzelen om hen er weg te halen. Kwalitatief hoogstaand onderwijs leidt dus niet alleen tot betere leerresultaten, het zorgt er ook voor dat kinderen langer naar school gaan.

Kwaliteitsvol onderwijs leert kinderen meer dan alleen maar lezen, schrijven en rekenen en de voordelen ervan reiken veel verder dan 'betere schoolresultaten'. Investeren in kwaliteit is investeren in kennis, vaardigheden en attitudes die kinderen nodig hebben in andere facetten van het leven.

Armoedebestrijding en economische ontwikkeling

Kwaliteitsvol onderwijs waarin plaats en aandacht is voor 'levensvaardigheden' draagt bij tot armoedebestrijding en economische ontwikkeling. Onderzoek leert immers dat er niet alleen een positief verband bestaat tussen onderwijskwaliteit enerzijds en de inkomens van individuen (lifetime income)⁸ en hun mogelijkheden om actief deel te nemen aan de samenleving⁹ anderzijds. Een beter opgeleide beroepsbevolking draagt bij tot economische groei, welvaart en armoedebestrijding in het algemeen.¹⁰⁻¹¹ In een samenleving waarin een goede, kwaliteitsvolle opleiding centraal staat is er bovendien meer plaats voor innovatie, ligt de productiviteit hoger en worden nieuwe technologieën sneller en gemakkelijker geïntroduceerd.

Gezondheid

Kwalitatief hoogstaand onderwijs waarin plaats is voor meer dan alleen schoolse kennis en vaardigheden speelt ook een belangrijke rol in het verbeteren van de gezondheid van kinderen in het Zuiden. Het is dan ook belangrijk dat binnen het onderwijs aandacht is voor aspecten zoals hygiëne, goede voeding, voor ziektepreventie (malaria, HIV/AIDS¹² en SOA's), voor sensibilisering over tabak, alcohol en drugs en uiteindelijk zelfs voor verkeersopvoeding. De positieve effecten van onderwijs op de gezondheid van kinderen werkt bovendien over de generaties heen. Een kind van een moeder die kan lezen en schrijven heeft 50% meer kans om zijn of haar 5e verjaardag te halen.¹³ ■ ■ ■

⁸ Education For All Global Monitoring Report 2005, p. 40 - 41

⁹ Asian Development Bank – Policy on Education - <http://www.adb.org/documents/policies/education/educ0300.asp?p=policies>

¹⁰ Education For All Global Monitoring Report 2005, p. 40 - 42

¹¹ The World Bank – www.worldbank.org/education

¹² MDG Rapport 2009, p. 18

¹³ Global Campaign for Education – <http://www.campaignforeducation.org/en/why-education-for-all/millionsmissout/>; Gelijkaardige bevindingen zijn legio. O.m.: The Impact of Women's Literacy on Child Health and its Interaction with Access to Health Services. P. Sandiford, J. Cassel, M. Montenegro and G. Sanchez. Population Studies, Vol. 49, No. 1

(Mar., 1995), p. 5-17; Murthi, M., A-C. Guio, and J. Dreze. 1995. Mortality, fertility, and gender bias in India: A computer simulation. Population and Development Review 21, p. 745-782.

Gelijke kansen, samenleven en sociale verandering

Onderwijs van goede kwaliteit waarin aandacht is voor de onderwijskansen van de meest achtergestelde groepen (kinderen uit de armste gezinnen, meisjes, kinderen uit rurale gebieden of kinderen van etnische minderheden) geeft hen van jongs af aan de kans om de vicieuze cirkel van armoede en discriminatie te doorbreken. Op die manier speelt kwaliteitsvol onderwijs een cruciale rol in het creëren van een samenleving waarin gelijkheid een grondbeginsel is.

Kwalitatief hoogstaand onderwijs heeft ook aandacht voor waarden en attitudes zoals respect voor de mensenrechten, democratie, vrijheid, vrede en respect voor andere godsdiensten, nationaliteiten, etnische

minderheden, levensbeschouwingen, ...¹⁴ Op deze manier bevordert en stimuleert kwaliteitsvol onderwijs het samenleven van mensen met verschillende achtergronden, culturen, opvattingen, gewoontes, enz.

Tot slot geeft onderwijs mensen de vaardigheden en kennis die ze nodig hebben om volwaardig deel te nemen aan het politieke en maatschappelijke leven. Goed opgeleide mensen nemen beter onderbouwde beslissingen, vormen gemakkelijker een eigen mening over verschillende aspecten van het samenleven en nemen hun plaats op als actieve burger in de maatschappij. Kwaliteitsvol onderwijs fungeert dus ook als motor voor sociale verandering. ■

Plan en kwaliteitsvol onderwijs

Internationale Plan-koepel en onderwijs

Kwaliteitsvol onderwijs is één van de prioriteiten van de internationale Plan-koepel. In 2010 werd een nieuwe 'educatiestrategie' geformuleerd die in 48 landen in het Zuiden wordt uitgevoerd.

Plan kiest daarbij voor een integrale rechtenaanpak. De strategische vertaling van deze aanpak resulteert in een tweeluik: de aanpak van problemen op gemeenschapsniveau en het zoeken naar de pijnpunten van het onderwijssysteem. Om deze pijnpunten weg te werken zet Plan sterk in op beleidsbeïnvloeding op lokaal, regionaal, nationaal en mondiaal vlak. De kennis en ervaring opgedaan in de uitvoering van haar projecten en programma's komen hier goed van pas en vormen de basis voor het lobbywerk en de campagnes. Naast het politiek lobbywerk begeleidt en ondersteunt Plan lokale organisaties die kinderen, jongeren en volwassenen de kans geven om zelf op te komen voor hun recht op onderwijs. Op die manier – enerzijds het versterken van 'rights holders' (jongeren en volwassenen) en anderzijds het beïnvloeden en constructief samenwerken met de 'duty bearers' (overheden) – beoogt Plan structurele en duurzame verbeteringen in het onderwijs.

Plan België: focus op kwaliteitsvol basisonderwijs

De internationale Plan-koepel richt zich in 48 landen in het Zuiden op de diverse niveaus van onderwijs: van formeel en niet-formeel kleuteronderwijs tot hoger secundair onderwijs. Plan België onderschrijft de internationale strategie maar legt binnen de grenzen ervan een specifieke focus op 10 partnerlanden (Benin, Burkina Faso, Cambodja, Ecuador, El Salvador, Laos, Niger, Peru, Togo en Vietnam). In samenwerking met overheden en lokale organisaties werkt Plan in deze 10 landen intensief aan het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Deze werkwijze laat Plan België toe haar middelen te concentreren rond een aantal specifieke interventies en garandeert de organisatie een zo groot mogelijke impact.

Active Teaching and Learning in Vietnam

Het Vietnamese onderwijs is nog steeds een schoolvoorbeeld van traditionele kennisoverdracht: de leraar vertelt, de leerlingen luisteren. Enkele jaren geleden nam het parlement de beslissing het onderwijs te moderniseren. Naast kennisoverdracht moest ook het aanleren van basisvaardigheden (kritisch denken, samenwerken, etc.) prioritair worden voor leerkrachten. Schoolcurricula en lesboeken werden aangepast om interactievere lesmethoden en leerlingenparticipatie op het voorplan te zetten. De bijscholing van leerkrachten om op een totaal andere wijze les te geven, schoot vooralsnog tekort om de hervormingen echt gestalte te geven.

Deze vaststelling vormde de basis voor het project 'Active Teaching and Learning' dat Plan België sinds 2009 ondersteunt. In drie districten, verspreid over de provincies Thai Nguyen en Phu Tho, leidt Plan lokale verantwoordelijken van het onderwijsministerie op zodat zij de leerkrachten zelf kunnen bijscholen en opvolgen. Parallel met het project zette Plan fora op waar leerkrachten ervaringen kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren. De versterking van de ouderraden vormt de derde pijler van het project: ouders nauwer betrekken bij het onderwijs van hun kinderen is een must voor het verbeteren van de onderwijskwaliteit.

Dit project draait in 10 pilotscholen en zal, in samenwerking met de Vietnamese overheid, overgenomen worden door de andere provincies indien de resultaten positief beoordeeld worden. Het project vervult dus een hefboomfunctie en is een belangrijke motor voor veranderingen in het Vietnamees onderwijssysteem. Het volledige project is uitgewerkt in overleg met Belgische Technische Coöperatie (BTC) en de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand (VVOB). Beide organisaties ondersteunen gelijkaardige initiatieven in Vietnam. ■ ■ ■

¹⁴ Zie IVRK General Comment 'The Aims of Education'

Toegang tot kwaliteitsvol onderwijs voor etnische minderheden in Bokeo (Laos)

Naast de gebruikelijke onderwijsproblemen (het opleidingsniveau van de leerkrachten, het gebrek aan pedagogische kennis en materiaal,...) kampt de provincie Bokeo met enkele zeer specifieke problemen. Leerkrachten en leerlingen spreken vaak een andere taal. Bokeo is met haar 15 verschillende bevolkingsgroepen een echt etnisch lap-pendecken. In de geografisch geïsoleerde en kleine bergdorpen zijn er bovendien bijna geen basisvoorzieningen voorhanden en vooral meisjes hebben geen toegang tot onderwijs omdat de school te ver ligt. Plan wil de ongelijke toegang tot onderwijs wegwerken door, onder andere, meisjes van etnische minderheden extra te stimuleren en te ondersteunen zodat ze alsnog onderwijs kunnen volgen. Sensibilisering van ouders over het belang van onderwijs voor meisjes en het verschaffen van beurzen zijn slechts enkele voorbeelden in het actieplan.

Daarnaast voorziet Plan in middelen om zowel op provinciaal als nationaal niveau aan beleidsbeïnvloeding te doen. Speerpunt van het lobbywerk is meer aandacht voor kwetsbare groepen in de beleidsuitvoering. Concreet betekent dit onder meer het streven om de moedertaal (gedeeltelijk) op te nemen als onderwijstaal. Momenteel wordt immers alleen in het Lao les gegeven, een taal die de meeste kinderen van de etnische groepen niet machtig zijn.

Onderwijs in de strijd tegen kinderhandel in Togo en Benin

Kinderhandel blijft een prangend probleem in de West-Afrikaanse buurlanden Togo en Benin. Diverse analyses tonen aan dat het gebrek aan kwalitatief onderwijs één van de belangrijke oorzaken is van vroegtijdig schoolverlaten. En dat schoolverlaters sneller het slachtoffer worden van kinderhandel.

Plan België ondersteunt het grensoverschrijdende programma 'Protect' in Benin en Togo. Het project voorziet in de structurele verbetering van het onderwijssysteem in beide landen, zowel op het niveau van kleuteronderwijs als lager onderwijs. Daarbij wordt gekozen voor een gemeenschapsgerichte aanpak waarin de lokale bevolking zeer nauw betrokken wordt bij het onderwijs van hun kinderen. Op die manier worden ze gesensibiliseerd en geresponsabiliseerd rond het belang van onderwijs voor hun kinderen. Dit alles gebeurt in overleg en samenwerking met de onderwijsverantwoordelijken van de Beninese en Togolese overheid.

Naast de bovenstaande voorbeelden is Plan België verder ook nog in Cambodja, Peru, Burkina Faso en Niger (vanaf 2011) actief rond onderwijs. ■

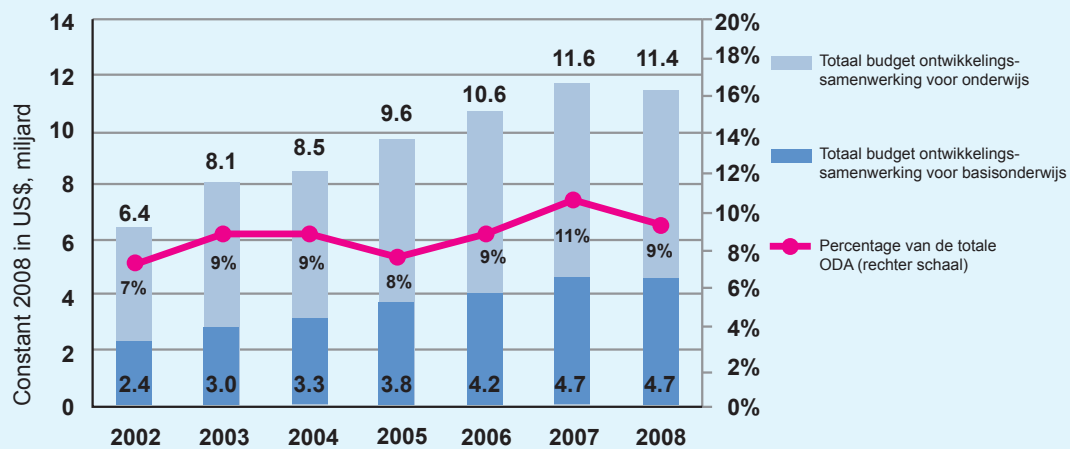
Ontwikkelingssamenwerking voor kwaliteitsvol lager onderwijs

Internationale budgetten voor onderwijs via ontwikkelingssamenwerking (2008)

In 2010 voerde de UNESCO op basis van de OESO-DAC-cijfers (2008) een analyse uit van de ontwikkelingssamenwerkingbudgetten voor 'basisonderwijs'.¹⁵ Uit de analyse blijkt dat in 2008 voor het eerst sinds het Wereld Onderwijs Forum in Dakar in 2000, de internationale

ontwikkelingssamenwerkingbudgetten voor het basisonderwijs niet zijn gestegen in vergelijking met het jaar voordien. Het totale budget voor onderwijs is zelfs gedaald (zie figuur 5). De budgetten voor basisonderwijs in sub-sahara Afrika, waar de hulp het hardst nodig is, zijn zelfs gedaald met 4%. Met de stijging van het aantal kinderen op schoolgerechtigde leeftijd, komt dit neer op een daling van 6% per leerling in het lager onderwijs.

Figuur 5: Evolutie totaal budget ontwikkelingssamenwerking voor onderwijs sinds 2002

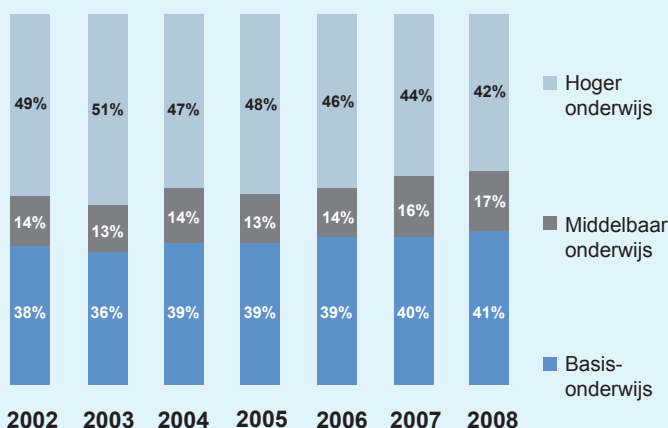

Bron: Overview of total Aid to Education – Global Monitoring Report 2010

Binnen het totale ontwikkelingsbudget voor onderwijs in het Zuiden is basisonderwijs goed voor 41%. Het aandeel van basisonderwijs binnen de onderwijsportefeuille blijft sinds 2004 min of meer stabiel. Het grootste deel van de onderwijsbudgetten ging tot op heden naar hoger onderwijs (zie figuur 6). Analyse van de ontvangende landen toont

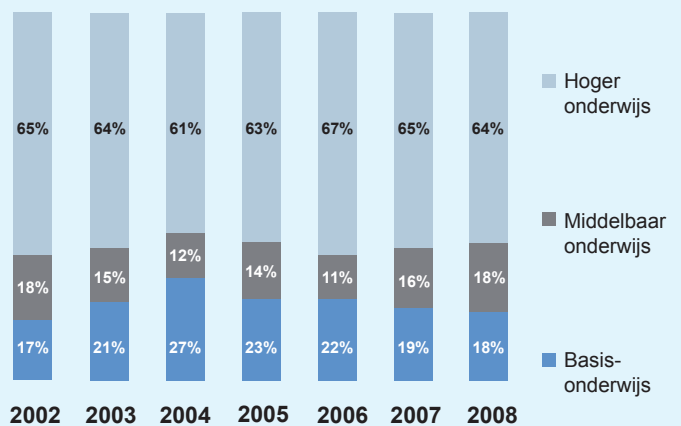
aan dat er iets meer middelen naar middeninkomenslanden gaan dan naar de lageinkomenslanden. Gezien de enorme behoeften in de lageinkomenslanden zou het aandeel van deze landen echter een stuk hoger moeten liggen. ■ ■ ■

Figuur 6: Totaal budget ontwikkelingssamenwerking voor onderwijs per niveau

Bron: Overview of total Aid to Education – Global Monitoring Report 2010

Figuur 7: Belgische ontwikkelingssamenwerking voor onderwijs per niveau

Bron: Overview of total Aid to Education – Global Monitoring Report 2010

¹⁵ De definitie van basisonderwijs verschilt naargelang de context. De hier gebruikte cijfers komen van de OECD-DAC. De OECD-DAC definieert basisonderwijs als: kleuteronderwijs, lageronderwijs en onderwijs voor 'basis levensvaardigheden voor jongeren en volwassenen met inbegrip van alfabetisering'.

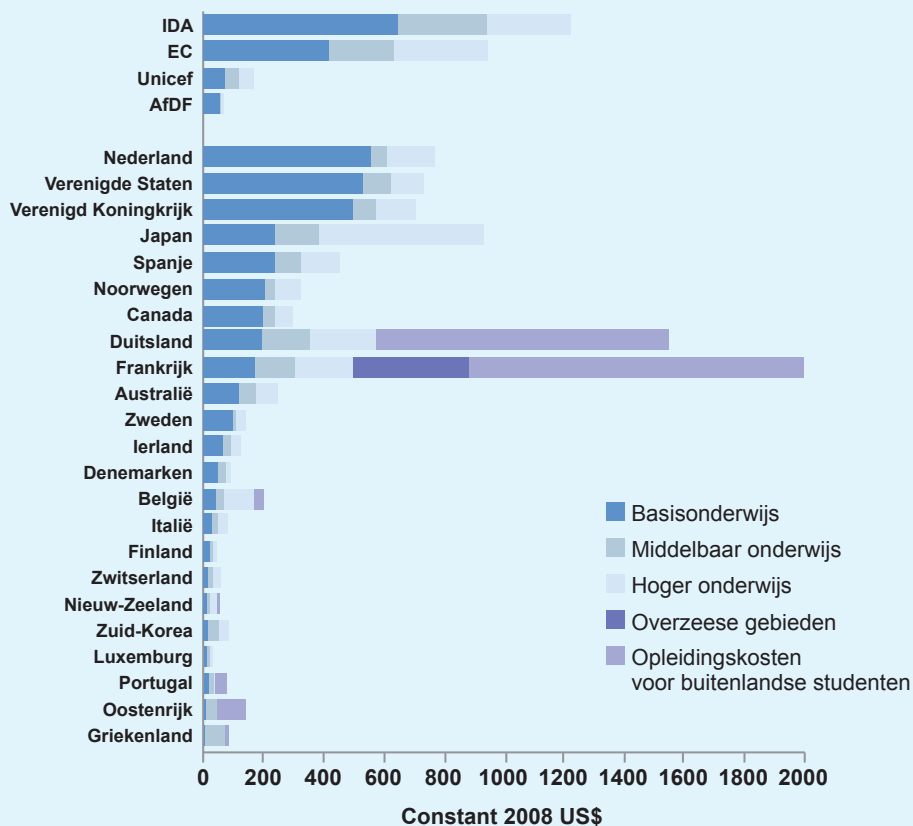
De Belgische ontwikkelingssamenwerking en lager onderwijs

De cijfers voor België geven duidelijk een ander beeld. Waar het totale budget voor onderwijs licht gestegen is, zijn de budgetten voor basisonderwijs sinds 2006 aan het dalen. Slechts 18% van het totale onderwijsbudget voor ontwikkelingssamenwerking gaat nog naar het basisonderwijs (zie figuur 7). Dit is minder dan de helft van het gemiddelde budget dat een bilaterale donor aan basisonderwijs besteedt (zie figuur 8). In het EFA Global Monitoring Report 2011 raadt de UNESCO donoren nochtans aan om minstens 50% van het onderwijsbudget te besteden aan basisonderwijs. Kleuteronderwijs op haar beurt komt zo goed als niet aan bod in het Belgische ontwikkelingsbeleid.

De grote slokop in de Belgische budgetten is het hoger onderwijs: bijna tweederde of 64% van het onderwijsbudget wordt toegewezen aan hoger onderwijs. Volgens Plan België zijn grote vragen bij de effectiviteit en ontwikkelingsrelevantie van deze expliciete focus op hoger onderwijs zeker gerechtvaardigd. Niet alleen zijn er nog enorme uitdagingen op vlak van kleuter, lager en middelbaar onderwijs die dringend investeringen vergen. Het aantal leerlingen dat de hele onderwijscyclus doorloopt en in aanmerking komt voor hoger onderwijs is te klein om een dermate groot aandeel voor hoger onderwijs te verantwoorden. ■ ■ ■

Figuur 8: Het engagement van donoren voor basisonderwijs
Ontwikkelingssamenwerking voor onderwijs per onderwijsniveau,
gemiddelde van 2007-2008

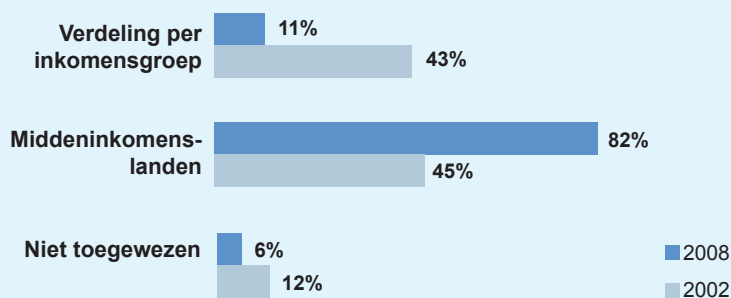
IDA: International Development Association,
EC: Europese Commissie, AfDF: Afrikaans Ontwikkelingsfonds

Bron: EFA Global Monitoring Report 2011 p.110

■ ■ ■ Een eerder positieve evolutie ziet men in de verdeling van de budgetten voor basisonderwijs over lage-, midden- en hoge-inkomenslanden. Sinds 2002 krijgen de lageinkomenslanden verhoudingsgewijs meer budget toegewezen. Een positief gevolg van de Belgische concentratiepolitiek waarin nog maar 18 partnerlanden centraal staan (zie figuur 9).

Op het moment van publicatie is de UNESCO-analyse voor 2009 en 2010 nog niet voltooid dus is enige voorzichtigheid in uitspraken over de resultaten geboden. Op het eerste zicht wijzen de cijfers van DGD voor 2009 in de richting van een sterke daling in de budgetten voor de sector 'lager onderwijs' ten opzichte van 2008 (zie figuur 10 en 11). Deze eerste interpretatie moet echter wel genuanceerd worden: binnen de budgetsector 'Onderwijs' zijn er immers grote 'restcategorieën' waarvan niet zomaar uit te maken is welk aandeel daarvan aan lager onderwijs wordt besteed.¹⁶ ■ ■ ■

Figuur 9: Verdeling per inkomensgroep

Bron: Overview of total Aid to Education – Global Monitoring Report 2010

¹⁶ Met name voor budgetsteun is het niet altijd duidelijk uit te maken welk percentage hiervan ten goede komt van lager onderwijs.

Plan België maakt zich echter ernstige zorgen

Als gevolg van de 'Code of Conduct on the complementarity and division of labour in development policy' van de EU heeft België de laatste jaren in de Indicatieve Samenwerkingsprogramma's (ISP) met haar partnerlanden telkens 2 of maximum 3 prioriteitssectoren naar voor moeten schuiven. Van de 13 nieuwe ISP's zijn er slechts 4 waarbinnen onderwijs nog een prioriteit blijft: DR Congo, Burundi, Oeganda en de Palestijnse gebieden. Analyse van deze 4 ISP's toont bovendien aan dat basisonderwijs slechts zeer beperkt aan bod komt. Bovendien loopt de steun voor basisonderwijs in enkele voormalige partnerlanden, zoals Cambodja, binnenkort ten einde. Het ziet er met andere woorden niet erg rooskleurig uit voor de steun aan het basisonderwijs vanuit de Belgische Bilaterale ontwikkelingsamenwerking.

In hoeverre de multilaterale samenwerking dit zal kunnen opvangen, blijft de vraag. We stellen vast dat België alvast een grote inspanning geleverd heeft in het Fast Track Initiative¹⁹ door de bijdrage op te trekken van \$1.4 miljoen in 2009 naar \$ 6.6 miljoen in 2010. Het is te hopen dat deze tendens ook in 2011 wordt voortgezet.

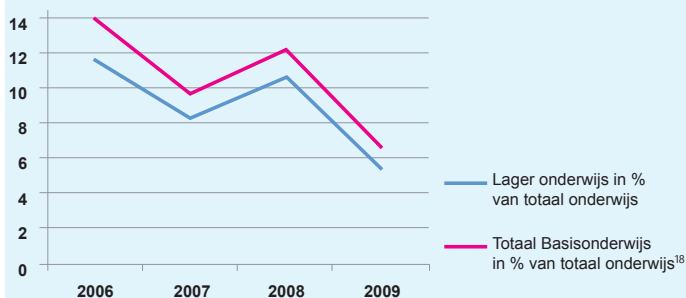
In welke mate de focus van de Belgische overheid op de kwaliteitsdimensie van lager onderwijs ligt, is uit de budgetten moeilijk op te maken. Het verleden leert ons dat België het niet slecht doet als het over onderwijskwaliteit gaat. Interventies in Congo, Rwanda en Cambodja richten zich bijvoorbeeld specifiek op het verbeteren van de kwaliteit, terwijl de budgetsteun aan onderwijs in het Zuiden het hele onderwijsstelsel ten goede komt. Een keuze die per definitie ook een invloed heeft op de kwaliteit ervan. ■

Figuur 10: Bestedingen in Euro

Bron: Cijfers DGD, 2009

Figuur 11: Bestedingen in % van totaal onderwijs

Bron: Cijfers DGD, 2009

¹⁷ De categorie 'basisonderwijs' is conform de OESA-DAC-definitie de optelsom van 'Lager onderwijs', 'Kleuteronderwijs' en 'Onderwijs ter verbetering van de levensstandaard voor jongeren en volwassenen' (zie referentie 10).

¹⁸ Idem

¹⁹ Het Fast Track Initiative is een internationaal partnerschap tussen donoren en ontwikkelingslanden dat ernaar streeft om lager onderwijs voor alle kinderen mogelijk te maken tegen 2015. Het achterliggende idee is dat geen enkel land gehinderd mag worden in de uitvoering van haar onderwijsbeleid als gevolg van beperkte budgetten.

Aanbevelingen

Plan België vraagt de Belgische overheid om via de verschillende kanalen van de Belgische ontwikkelingssamenwerking werk te maken van het recht op kwaliteitsvol onderwijs voor kinderen in het Zuiden. Plan België pleit daarbij voor een rechtenbenadering waarbij ondersteuning van en pleitbezorging bij overheden gecombineerd wordt met versterking van de positie van kinderen, ouders en gemeenschappen om hun recht op onderwijs te kunnen claimen. Meer specifiek pleit Plan België voor:

1. Aandacht voor voorschools onderwijs en de zorg voor jonge kinderen in het Zuiden. De basis voor een goede ontwikkeling wordt immers gelegd in de eerste levensjaren. De afstemming van voorschoolse programma's op het lager onderwijs is daarbij een wezenlijk onderdeel.

2. Aandacht voor kwalitatief hoogstaand lager onderwijs, onder meer door:

- de budgetten voor lager onderwijs significant te verhogen. Met 18% van het onderwijsbudget voor basisonderwijs ligt België nog ver af van de 50% die de UNESCO naar voor schuift;
- aandacht te hebben voor zowel aspecten van 'toegang' als aspecten van 'kwaliteit';
- monitoring en evaluatie van de onderwijsresultaten te ondersteunen;
- kwaliteit van lager onderwijs duidelijk in te schrijven in de nieuwe sectornota onderwijs.

Redactie: Hans De Greve
hans.degreve@planbelgie.be
Eindredactie: Taal&Tekst
Lay-out: Michaël Vanderyken
Foto's: Plan/Sigrid Pinnox,
Vanhlee Lattana, Mark Pengelly

Plan België vzw
Ravensteingalerij 3 B 5
1000 Brussel
Tel: 02 504 60 00

E-mail: info@planbelgie.be
www.planbelgie.be

Rekeningnummer: IBAN BE84 0000 0001 5659
(BIC BPOTBEB1)

Plan België is een Belgische ngo die lid is van de internationale Plan-koepel, een ontwikkelingsorganisatie die actief opkomt voor de belangen van kinderen in 48 landen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Plan stelt zich tot doel om de leefomstandigheden van kinderen overal ter wereld structureel te verbeteren. Dit gebeurt via ontwikkelingsprojecten in het zuiden, politiek lobbywerk in binnen- en buitenland en door het bewust maken van de Belgische bevolking. ■

Plan
Elk kind telt.